

Aleksandra Stoch,

Natalia Wadas,

Jagoda Wojciechowska,

Martyna Dedo.

Wolność

Wolność zajmuje szczególne miejsce w hierarchii wartości edukacyjnych. Często jednak w praktyce szkolnej jest rozumiana powierzchownie jako brak kontroli lub dowolność w działaniu ucznia. Taki pogląd jest błędny, ponieważ wolność w edukacji nie stoi w sprzeczności z wychowaniem, lecz stanowi jego podstawowy warunek. Proces uczenia się bez elementu wyboru, refleksji i odpowiedzialności traci sens. Wolność powinna być rozumiana jako proces kształtowania samodzielności i odpowiedzialności jednostki w kontekście norm społecznych i edukacyjnych¹. W literaturze przedmiotu przyjmuje się następującą definicję roboczą: wolność jest zdolnością osoby do samodzielnego myślenia, dokonywania wyborów oraz ponoszenia odpowiedzialności za skutki tych wyborów w relacjach z innymi i obowiązującymi normami społecznymi². U podstaw wolnych wyborów leży rozeznanie w wartościach, wrażliwość na nie oraz odwaga ich realizowania, przy czym granicą wolności pozostaje zawsze godność drugiego człowieka³. Wolność nie oznacza dowolności ani braku zasad. Przeciwnie jej realizacja wymaga jasnych, racjonalnie uzasadnionych granic, które są zrozumiałe dla ucznia.

Wolność w kontekście szkolnym można podzielić na:

-> Wolność poznawcza

Odnosi się do zdolności zadawania pytań, formułowania hipotez i argumentów. Realizuje się m.in. w:

¹ Zob. Berlin, I. *Dwie koncepcje wolności*, Warszawa 1991, s. 197-199.

² Zob. Fromm, E. *Ucieczka od wolności*, Warszawa 2014, s. 23-24.

³Zob. Tamże, s. 186

wyborze strategii rozwiązywania problemów, akceptacji błędu jako etapu myślenia i testowanie hipotez, interpretacji tekstów i tworzenia ich znaczeń.

-> Wolność wewnętrzna

Odnosi się do świadomości własnych emocji, motywacji i przekonań. Umożliwia dystans wobec presji ocen, oczekiwań i lęku przed błędem, co jest niezbędne, aby inne formy wolności były realne.

-> Wolność społeczna

Realizuje się w interakcjach z innymi: dialogu, sporze, współpracy, negocjowaniu zasad. Uczy kompromisu, poszanowania praw innych i współodpowiedzialności.

-> Wolność instytucjonalna

Dotyczy funkcjonowania w ramach reguł szkolnych: oceniania, programów, regulaminów. Uczy, że wolność nie polega na zniesieniu zasad, lecz na ich rozumieniu, krytycznej analizie i współtworzeniu.

Wolność nie występuje samodzielnie. Jej pełne znaczenie ujawnia się w relacji do innych wartości, z którymi może wchodzić w konflikt lub współdziałać m.in. :

- Godność osobowa człowieka to wartość niepodważalna, wynikająca z istoty osoby, niezależna od osiągnięć, pozycji społecznej czy statusu materialnego. "Poznanie i zrozumienie źródłowych postaw godności osobowej i osobowościowej staje się zadaniem priorytetowym, ponieważ implikuje zaangażowanie we własny rozwój, a także ukierunkowuje na rozwój integralny"⁴.

- Równość oznacza zapewnienie wszystkim jednostkom takich samych praw i możliwości, przy jednoczesnym uwzględnieniu ich różnic indywidualnych.

- Rozumność jest to zdolność logicznego, krytycznego i adekwatnego myślenia, pozwalająca rozpoznawać fakty, oceniać argumenty i uzasadniać własne sądy. Jest warunkiem samodzielnego myślenia i świadomych decyzji. "Rozumność sprawia, że osoba jest jedynym

⁴ K. Chataś, M. Łobacz, *Przymioty osoby ludzkiej - implikacje wychowawczo-dydaktyczne w świetle rozszerzającego się horyzontu aksjologicznego*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki, Lublin 2030, s. 146.

w swoim rodzaju podmiotem”⁵. Dzięki rozumności człowiek potrafi przekraczać to, co czysto instynktowne i doraźne, oraz odnosić swoje wybory do prawdy, dobra i konsekwencji, jakie one niosą. To ona umożliwia refleksję nad sobą samym, ocenę własnych motywów i korektę postępowania, a tym samym stanowi fundament odpowiedzialności i wolności osobowej.

- Mądrość to umiejętność łączenia wiedzy, doświadczenia i refleksji moralnej w podejmowaniu decyzji dotyczących życia i relacji z innymi. “Człowieka mądrego charakteryzuje przenikliwość i umiejętność przewidywania. Nie ocenia on pochopnie ani na podstawie pozorów, ale wielostronnie, gruntownie i rozważnie, umiejętnie korzystając z życiowych doświadczeń”⁶.

- Sprawiedliwość jest wartością, która zakłada traktowanie osób w sposób proporcjonalny do ich potrzeb, działań i praw, a także respektowanie zasad etycznych i społecznych.

- Autonomia to zdolność jednostki do samodzielnego kierowania swoim życiem, podejmowania decyzji i ponoszenia odpowiedzialności za nie.

- Odpowiedzialność to gotowość ponoszenia konsekwencji własnych decyzji i działań w odniesieniu do siebie, innych i norm społecznych. “Odpowiedzialność potwierdza się w działaniach moralnie wartościowych, czyli w czynie człowieka. Zobowiązuje ona jednocześnie do działań moralnie wartościowych, a następnie podtrzymuje w nich człowieka swą siłą i mocą.”⁷

- Dobro wspólne zakłada, że działania jednostki powinny uwzględniać korzyści i prawa całej społeczności, nie tylko własne interesy.

- Prawda zakłada zgodność przekonań, wypowiedzi i działań z rzeczywistością i faktami.

- Podmiotowość to uznanie osoby za sprawcę własnych działań, zdolnego do refleksji i wyboru. Wolność bez podmiotowości jest złudna, ponieważ decyzje podejmowane pod przymusem lub presją nie mają charakteru wolnych decyzji. W wychowaniu podmiotowość stanowi podstawę kształtowania wolności.

- Granice wyznaczają ramy, w których wolność może być realizowana w sposób odpowiedzialny i sensowny. Nie są zaprzeczeniem wolności, lecz jej warunkiem. W procesie

⁵ Tamże, s. 125

⁶ Tamże, s. 151

⁷ Tamże, s. 215

wychowania granice uzasadnione sprzyjają rozwojowi samodzielności, natomiast ich brak prowadzi do dezorientacji lub buntu.

- Normy to społecznie i kulturowo ukształtowane reguły postępowania. Wolność nie polega na ich zniesieniu, lecz na zdolności do ich rozumienia, oceny i świadomego respektowania.

- Sumienie jest wewnętrzną zdolnością oceny moralnej własnych czynów. Pełni funkcję wewnętrznego regulatora wolności, umożliwiając dokonywanie wyborów zgodnych z uznawanymi wartościami.

- Dialog stanowi podstawową formę realizacji wolności w relacjach społecznych. Zakłada otwartość na argumenty, gotowość do słuchania oraz możliwość zmiany stanowiska. Wolność bez dialogu prowadzi do izolacji, natomiast dialog bez wolności staje się pozorem komunikacji.

- Samodyscyplina to zdolność regulowania własnych działań bez zewnętrznego przymusu. Jest oznaką dojrzałej wolności, umożliwiającej panowanie nad impulsami i realizację długofalowych celów.

- Decyzja jest konkretnym aktem realizacji wolności, ujawniającym hierarchię wartości jednostki. W wychowaniu istotne jest nie eliminowanie ryzyka decyzji, lecz uczenie analizy konsekwencji oraz odpowiedzialności za dokonany wybór.

- Dojrzałość oznacza zdolność integrowania wolności z odpowiedzialnością, normami i relacjami społecznymi. Nie jest stanem jednorazowym, lecz procesem rozwojowym. Edukacja ku wolności zakłada stopniowe przejmowanie odpowiedzialności za własne życie.

Doświadczenie wolności można wspierać poprzez:

1. zadania otwarte, dopuszczające wiele rozwiązań.
2. prawo do błędów jako element procesu uczenia się.
3. współdecydowanie uczniów o formach pracy i kryteriach oceny.
4. refleksję nad konsekwencjami własnych wyborów.
5. jasne granice zamiast arbitralnych zakazów.

Cele projektów w edukacji ku wolności:

Uczeń potrafi:

1. planować proste działania i realizować je do końca.
2. podejmować decyzje dotyczące swojej pracy i pracy zespołu.

3. współpracować w grupie, dzielić się zadaniami i brać odpowiedzialność za swoją rolę.
4. wyrażać własne zdanie i uzasadniać je w sposób kulturalny.
5. słuchać innych i szanować odmienne opinie.
6. rozwiązywać problemy i szukać różnych rozwiązań.
7. dostrzegać potrzeby innych i okazywać empatię.

SCENARIUSZE ZAJĘĆ Z POSZCZEGÓLNYCH PRZEDMIOTÓW:

JEZYK POLSKI

Klasa 4 szkoły podstawowej

Temat: Być wolnym to znaczy wybierać dobro

Czas: 45 minut

Metody: rozmowa kierowana, praca z ilustracją, ćwiczenia językowe, drama, praca plastyczna

Formy pracy: zbiorowa, grupowa, indywidualna

CELE LEKCJI

Uczeń:

- rozumie, czym jest wolność,
- wie, że wolność łączy się z odpowiedzialnością,
- potrafi podać przykłady dobrych zachowań,
- wypowiada się pełnymi zdaniami,
- współpracuje w grupie.

POJĘCIA KLUCZOWE

- wolność

- wybór
- dobro
- odpowiedzialność
- pomoc

PRZEBIEG LEKCJI

1. WPROWADZENIE – ROZMOWA KIEROWANA

Nauczyciel zadaje pytania:

- Kiedy czujecie się wolni?
- Czy wolność oznacza robienie wszystkiego?
- Dlaczego potrzebujemy zasad w klasie?

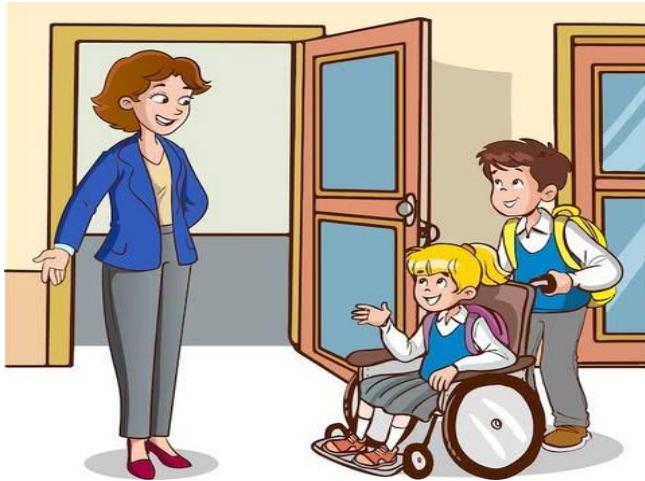
Nauczyciel zapisuje odpowiedzi uczniów na tablicy.

Wniosek (zapis):

Wolność to możliwość wyboru.

2. PRACA Z OBRAZEM – „CO WIDZISZ?”

Nauczyciel pokazuje ilustrację (np. dzieci w klasie, na boisku, ktoś pomaga, ktoś jest smutny).

Pytania do uczniów:

- Co przedstawia obrazek?
- Jak zachowują się dzieci?
- Do jakich zachowań zobowiązuje woność?
- Jakie zachowanie pokazuje wolność?

Uczniowie określają zachowania: pomoc, życzliwość, uczciwość.

3. ĆWICZENIE JĘZYKOWE – „DOKOŃCZ ZDANIE”

Uczniowie ustnie lub pisemnie kończą zdania:

- Jestem wolny, gdy ...
- Dobry wybór to ...
- Wolność pomaga innym, gdy ...

Kilka odpowiedzi zostaje odczytanych na forum klasy.

4. WOLNOŚĆ W UJĘCIU CHRZEŚCIJAŃSKIM

Nauczyciel wyjaśnia prostymi słowami:

- Bóg daje ludziom wolność.
- Wolność pomaga kochać i pomagać innym.
- Wolność to odpowiedzialność za swoje czyny.

5. PRACA W GRUPACH – PROJEKT KLASOWY

Uczniowie pracują w grupach 4–5 osobowych.

PROJEKT 1 – PLAKAT EDUKACYJNY

Temat projektu

„Jestem wolny, gdy wybieram dobro”

Cel projektu

Uczeń:

- rozumie pojęcie wolności,
- potrafi podać przykłady dobrych zachowań,
- rozwija kreatywność i estetykę wykonania pracy.

Zadanie uczniów

- wykonanie plakatu przedstawiającego, czym jest wolność,
- użycie rysunków i krótkich haseł w pracy plastycznej

Instrukcja dla uczniów

1. Zastanówcie się, kiedy człowiek jest wolny.
2. Podajcie 3–5 przykładów zachowań świadczących o wolności.
3. Narysujcie je i podpiszcie krótkimi zdaniami.
4. Nadajcie plakatowi tytuł.

Efekt końcowy

- plakat zawieszony w klasie lub na korytarzu szkolnym.

Kryteria oceniania

- zgodność z tematem,
- czytelność i staranność,

- współpraca w grupie.

PROJEKT 2 - PROJEKT DRAMOWY

Temat projektu

„Dobry wybór w codziennym życiu”

Cel projektu

Uczeń:

- rozumie, że wolność łączy się z odpowiedzialnością,
- potrafi odgrywać proste role,
- z zaangażowaniem pracuje w grupie.

Zadanie uczniów

- przygotowanie krótkiej scenki pokazującej dobry wybór świadczący o wolności.

Instrukcja dla uczniów

1. Wybierzcie sytuację z życia szkolnego lub domowego.
2. Zastanówcie się, jak można zachować się w sposób wolny wybierając dobro.
3. Przygotujcie krótką scenkę (2–3 min).
4. Pokażcie ją klasie.

Efekt końcowy

- przedstawienie scenek na lekcji.

Kryteria oceniania

- jasne przesłanie,
- zaangażowanie uczniów,
- współpraca w grupie.

PROJEKT 3 – KLASOWA KSIĄŻECZKA

Temat projektu

„Nasze wolne lecz dobre wybory”

Cel projektu

Uczeń:

- potrafi wypowiedzieć się krótkim zdaniem,
- rozumie znaczenie dobrych wolnych wyborów,
- rozwija umiejętności językowe i plastyczne.

Zadanie uczniów

- stworzenie jednej strony do klasowej książeczki.

Instrukcja dla uczniów

1. Każda grupa otrzymuje jedną kartkę.
2. Napiszcie zdanie:
„Jestem wolny, gdy wybieram dobro, np. ...”
3. Wykonajcie ilustrację.
4. Podpiszcie swoją pracę.

Efekt końcowy

- wspólna książeczka dostępna w klasie lub bibliotece.

Kryteria oceniania

- poprawność zdania,
- związek z tematem,
- estetyka wykonania.

PROJEKT 4 – KODEKS WOLNEGO UCZNIA

Temat projektu

„Kodeks wolnego ucznia klasy 4”

Cel projektu

Uczeń:

- rozumie zasady współżycia w klasie,
- uczy się odpowiedzialności,
- współtworzy zasady bycia wolnym człowiekiem

Zadanie uczniów

- stworzenie klasowego zbioru zasad.

Instrukcja dla uczniów

1. Zastanówcie się, jak zachowuje się wolny uczeń.
2. Wymyślcie 5 prostych zasad.
3. Zapiszcie je czytelnie i stwórzcie ozdobę graficzną.
4. Przedstawcie je klasie.

Przykładowe zasady

- Pomagam innym.
- Szanuję kolegów i koleżanki.
- Mówię prawdę.
- Dbam o wspólne rzeczy.
- W wyborach kieruję się dobrem.

Efekt końcowy

- kodeks zawieszony w klasie.

Kryteria oceniania

- prostota i jasność zasad,
- zgodność z tematem,
- współpraca.

PROJEKT 5 – PROJEKT PLASTYCZNO-JĘZYKOWY

Temat projektu

„Wolność ma dobre serce”

Cel projektu

Uczeń:

- łączy obraz z tekstem,
- rozumie emocje i wartości,
- rozwija wyobraźnię.
- Uzasadni, że wolność wzywa do poszanowania siebie i drugiego człowieka

Zadanie uczniów

- narysowanie serca i wpisanie do niego dobrych zachowań.

Instrukcja dla uczniów

1. Narysujcie duże serce.
2. Wpiszcie do środka dobre uczynki.
3. Podpiszcie pracę.

Efekt końcowy

- galeria prac w klasie.

Wspólna analiza wierszy oraz własna interpretacja:

Więzień przyszłości

Czemu ciągle zadajesz mi rany?

W głowie mam wolność, na rękach kajdany.

Nie mogę ich dotknąć, są niewidzialne,
nie mogę ich ściągnąć, bo nie są zwyczajne.

Chciałbym stąd uciec, swój los odmienić,
lecz coś mnie powstrzymuje, coś strasznie hamuję.

To moja głowa - jak przebić ściany?
Jak mam oczyścić zaschnięte już rany?

Może nie jest za późno, by w życiu coś zmienić,
zapomnieć o przyszłości, nie widzieć już nigdy świata szarości.

Przebić się przez mury strachu, zaryzykować dziś,
bo wolność czeka za rogiem - czy wystarczy po nią iść?

Klatka

Czym zawiniłam, co ja zrobiłam,
że w zamkniętej klatce się pojawiłam?
Sucho i ciepło mam w tym swoim domu,
dużo ziarenek, owoców od gromu.

Lecz sama tej klatki nie wybrałam,
z własnej woli tu nie przyleciałam.
Czy to miejsce można domem nazwać,

skoro na każde zawołanie
człowieka mam się przed nim pokazywać?

Człowiek mi zaufał, klatkę otwartą zostawił.
Długo się wahałam,
lecz z niej nie wyleciałam -
za bardzo się bałam.

Tu mam wszystko, czego mi potrzeba,
nie muszę już ujrzeć nigdy więcej nieba,
nigdy więcej poczuć w piórach
ciepłego światła blasku.

Zostaje mi tylko
na zawsze żyć w potrzasku.

METAPLAN LEKCJI

Przedmiot: Język polski

Temat: Urzeczywistnienie wolności przez młodzież.

Etap edukacyjny: klasa 7–8 / szkoła ponadpodstawowa

Czas: 1 godzina lekcyjna

Cele lekcji

Uczeń:

- rozumie pojęcie wolności w kontekście osobistym, społecznym i literackim,
- potrafi wskazać przykłady wolności i jej ograniczeń,
- argumentuje swoje zdanie,
- odnosi pojęcie wolności do wybranych tekstów kultury.

Metaplan (praca w grupach)

1. Jak jest? (Stan obecny)

1. Jakie zachowania prezentuje młodzież w szkole i poza szkołą, które świadczą o jej wolności?

2. Gdzie na co dzień spotykam się z wolnością?
3. W jakim stopniu dzieci i młodzież czują się wolni?

Przykładowe odpowiedzi uczniów:

- Swobodny język, często wulgarny
- Większość prezentuje zachowania świadczące o błędzie w rozumieniu wolności
- Duża część czuje się zniewolona przez rodziców i nauczycieli

2. Jak powinno być? (ideał)

- Dzieci i młodzież powinni rozumieć czym jest wolność
- Zdecydowana większość powinna czuć się wolna do wyboru dobra i wolna od wyboru zła
- Wolność w społeczeństwie powinna iść w parze z odpowiedzialnością

Przykładowe odpowiedzi:

- Wolność połączona z odpowiedzialnością
- Szacunek dla wolności innych
- Równe prawa dla wszystkich

3. Dlaczego nie jest tak, jak powinno być? (Przyczyny)

- Błędne rozumienie wolności
- Brak pracy nad sobą
- Brak autoformacji

Przykłady:

- Nadinterpretowanie słowa wolność
- Częste konflikty
- Brak odpowiedzialności za własne czyny

4. Co zrobić, aby było lepiej? (Rozwiązania)

- Uczyć o wartościach w tym o wolności
- Wspomagać siebie nawzajem w stawianiu się człowiekiem wolnym
- Animować innych do urzeczywistniania wolności

Propozycje:

- Rozmowy o wartościach o wolności na lekcji wychowawczej
- Zachęcanie się nawzajem do samodzielnego myślenia i wyrażania własnych opinii
- Inspirowanie innych do urzeczywistnienia własnej wolności poprzez uznanie ich talentów

ZADANIE PISEMNE DLA UCZNIÓW

Temat wypracowania:

„Wolność jako wartość – czy może istnieć bez odpowiedzialności?”

Forma: rozprawka

Objętość: ok. 250–300 słów

Wymagania:

- sformułuj tezę,
- podaj co najmniej 2 argumenty,
- odwołaj się do tekstu literackiego lub przykładu z życia,
- zachowaj poprawność językową.

SCENARIUSZ ZAJĘĆ – HISTORIA

Temat:

Wolność w historii – dlaczego była tak ważna dla ludzi?

Czas: 45 minut

Metody:

rozmowa kierowana, opowiadanie nauczyciela, analiza ilustracji historycznej, mapa myśli, drama, praca plastyczna

Formy pracy:

zbiorowa, grupowa, indywidualna

CELE LEKCJI

Uczeń:

- rozumie, czym jest wolność w historii,
- wie, że nie wszyscy ludzie żyli w wolnym kraju,
- wymienia przykłady walki o wolność,
- wskazuje, dlaczego wolność była ważna,
- współpracuje z innymi.

POJĘCIA KLUCZOWE

- wolność
- ojczyzna
- niewola
- bohater
- niepodległość

Przebieg lekcji:

1. WPROWADZENIE – ROZMOWA KIEROWANA

Nauczyciel rozpoczyna krótką rozmowę:

1. Co dla was oznacza wolność?
2. Czy wolność zawsze była czymś oczywistym?
3. Jak myślicie co było trudniejsze żyć bez wolności czy o nią walczyć?

Odpowiedzi uczniów są zapisywane na tablicy w formie mapy skojarzeń.

2. PRACA Z ILUSTRACJĄ HISTORYCZNĄ

Nauczyciel pokazuje ilustrację (np. scenę historyczną, symbole narodowe, ludzi w dawnych strojach).

Pytania do uczniów:

- Co przedstawia ilustracja?
- Z jakich czasów może pochodzić ta scena?
- Co mówią nam stroje i przedmioty?
- Dlaczego ludzie walczyli o wolność?

Uczniowie wskazują: odwagę, poświęcenie, wspólnotę.

3. ĆWICZENIE – „PRAWDA CZY FAŁSZ?”

Nauczyciel czyta zdania, uczniowie pokazują kartki lub odpowiadają ustnie:

- Polska zawsze była wolnym krajem.
- Ludzie walczyli o wolność, bo była dla nich ważna.
- Wolność oznacza brak zasad.
- Bohaterowie często ryzykowali życie.

Krótką rozmowa po każdym zdaniu.

4. PRACA W GRUPACH – ZADANIA TEMATYCZNE

Uczniowie pracują w grupach 4–5 osobowych.

ZADANIE 1 – PLAKAT

Temat:

„Od niewoli do wolności”

Zadanie uczniów:

Na jednej kartce pokażcie zmianę w historii.

Jak wykonać plakat:

- podzielcie kartkę na dwie części,
- lewa strona: „Gdy Polski nie było na mapie”
(zabory, obce wojska,)

- prawa strona: „Gdy Polska odzyskała wolność”
(flaga, orzeł, radość, świętowanie),
- dodajcie po 2–3 krótkie hasła pod rysunkami.

Cel:

Zrozumieć, że wolność w historii nie była dana, lecz wywalczona.

ZADANIE 2 – KLASOWA OŚ MYŚLI

Temat:

„Co daje wolność?”

Cel:

Uczeń potrafi wskazać skutki wolności.

Zadanie uczniów:

- zapisanie jednego zdania na pasku papieru.

Instrukcja:

- Dokończ zdanie:
„Wolność pozwala ludziom...”
- Przyklejcie swoje zdanie na wspólnej osi na tablicy, później odczytajcie wszystkie pomysły.

Efekt:

Wspólna praca wisząca w klasie.

METAPLAN

Temat: Wolność w historii – ważna wartość dla ludzi

1. Jak było?

Pytania do uczniów:

- Jak wyglądało życie ludzi, gdy nie mieli wolności?
- Czy wszystkie narody żyły w wolnych krajach?
- Co oznaczała niewola w historii?

Przykładowe odpowiedzi uczniów:

- Polska była pod zaborami
- Obce wojska rządziły krajem
- Ludzie nie mogli decydować o sobie
- Zakaz używania języka polskiego
- Brak własnego państwa na mapie

2. Jak powinno być?

Pytania do uczniów:

- Jak powinno wyglądać życie w wolnym kraju?
- Co daje ludziom wolność?
- Jakie wartości są związane z wolnością?

Przykładowe odpowiedzi:

- Każdy może decydować o sobie
- Możliwość wyrażania własnych poglądów
- Pokój i bezpieczeństwo

3. Dlaczego nie było tak, jak powinno być?

Pytania do uczniów:

- Dlaczego ludzie tracili wolność?
- Co powodowało niewolę narodów?
- Dlaczego musieli walczyć o niepodległość?

Przykładowe odpowiedzi:

- Poprzez wojny i konflikty
- Silniejsze państwa zabierały ziemie
- Chęć decydowania o własnej przyszłości

4. Co zrobiono, aby było lepiej?

Pytania do uczniów:

- Co robili ludzie, aby odzyskać wolność?
- Kim byli bohaterowie walczący o niepodległość?
- Jakie działania prowadziły do wolności?

Przykładowe odpowiedzi:

- Walka w powstaniach
- Tadeusz Kościuszko-obronca wolności Polski
- Walki zbrojne, powstania, tajne organizacje

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie (WOS)

Temat: Wolność jako prawo człowieka – czym jest i jakie ma granice?

Etap edukacyjny: klasa 7–8 / szkoła ponadpodstawowa

Czas: 1 godzina lekcyjna

Cele lekcji:

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie wolności w kontekście społecznym i prawnym,
- wskazuje przykłady praw i wolności obywatelskich,
- rozumie, że wolność wiąże się z odpowiedzialnością,
- potrafi wskazać przyczyny ograniczania wolności,
- proponuje sposoby ochrony wolności w społeczeństwie demokratycznym.

Praca w grupach:

Instrukcja dla uczniów:

Zastanówcie się, czym jest wolność i jakie ma granice w społeczeństwie demokratycznym.

Pomyślcie, jak można korzystać z wolności, nie naruszając praw innych osób.

Wymyślcie 5 prostych zasad odpowiedzialnego korzystania z wolności.

Zapiszcie je czytelnie i wykonajcie estetyczną formę graficzną (plakat).

Przedstawcie swoją pracę klasie.

Przykładowe zasady:

Korzystam z wolności, szanując prawa innych ludzi.

Biorę odpowiedzialność za swoje słowa i działania.

Nie nadużywam wolności kosztem bezpieczeństwa innych.

Przestrzegam prawa i zasad życia społecznego.

Reaguję, gdy prawa i wolności innych są łamane.

Efekt końcowy:

Klasowy kodeks odpowiedzialnej wolności zawieszony w sali lekcyjnej.

Kryteria oceniania:

Prostota i zrozumiałość zasad, zgodność z tematem wolności i odpowiedzialności,

współpraca w grupie oraz estetyka pracy.

RELIGIA

Temat: Wolność jako dar w świetle Biblii

Klasa: 7-8

Cele lekcji:

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, czym jest wolność w ujęciu biblijnym,
- odróżnić wolność od samowoli,
- wskazać biblijne przykłady wyboru i odpowiedzialności,
- odnieść przesłanie Biblii do własnego życia.

Metody:

- praca z tekstem biblijnym
- praca w grupach
- dyskusja

Propozycja lekcji.

Katecheta zadaje pytania do uczniów.

- Z czym kojarzy wam się wolność?
- Czy wolność oznacza “mogę robić wszystko”?

(skojarzenia można wypisać na tablicy i stworzyć mapę myśli)

Następnie przechodzimy do pracy z tekstem.

“Nie bójcie się! Bóg przybył po to, aby was doświadczyć i pobudzić do bojaźni przed sobą, żebyście nie grzeszyli”⁸.

Pytania, które katecheta może użyć po analizie tekstu.

- Co oznacza “Nie bójcie się”?
- Jakie znaczenie ma zaufanie Bogu w trudnych sytuacjach?
- W jaki sposób można uczyć się na błędach, aby wybierać dobro?
- Jak można połączyć poczucie wolności z bojaźnią Bożą?

PLAN ZAJĘĆ– MUZYKA

Temat lekcji:

Wolność w muzyce - pieśni patriotyczne jako wyraz dążeń wolnościowych

Klasa: VII szkoły podstawowej

Czas trwania:

1 godzina lekcyjna (45 minut)

⁸ Biblia Tysiąclecia. Wj 20,20. 2003 r.

Cele lekcji.

uczeń:

- Wyjaśnić czym są pieśni patriotyczne i jaką pełniły rolę w historii Polski,
- Opisać w jaki sposób muzyka może wyrażać ideę wolności,
- Rozpoznać wybrane pieśni patriotyczne,
- Zaśpiewać fragment wybranej pieśni patriotycznej,
- Współpracować w grupie podczas przygotowania zadania muzycznego,
- Wyrazić własne emocje i refleksje związane z pojęciem wolności.

Metody i formy pracy:

- rozmowa kierowana
- praca w grupach
- śpiew zespołowy
- elementy konkursu
- analiza tekstu pieśni

Środki dydaktyczne:

- nagrania pieśni patriotycznych (np. „*Mazurek Dąbrowskiego*”, „*Rota*”, „*Pieśń Legionów Polskich*”, * „*Wolność*” - pieśń współczesna)
- teksty pieśni
- głośnik / tablica multimedialna

Przebieg lekcji

1. Wprowadzenie (ok. 5 minut)

- Nauczyciel zadaje pytanie: Czym jest wolność i jak można ją wyrazić poprzez muzykę?
- Krótka rozmowa z uczniami – skojarzenia z wolnością.
- Nauczyciel wyjaśnia, że pieśni patriotyczne odgrywały ważną rolę w walce o wolność narodową.

2. Część główna (ok. 25 minut)

Analiza pieśni:

- Wspólne wysłuchanie fragmentu wybranej pieśni patriotycznej.
- Omówienie tekstu:
 - Jakie wartości się w nim pojawiają?
 - Jak rozumiana jest wolność?

3. Zadanie dla uczniów – Konkurs pieśni patriotycznych „Śpiewamy o wolności”

Opis zadania:

Uczniowie zostają podzieleni na 3–4 osobowe grupy. Każda grupa losuje lub wybiera jedną pieśń patriotyczną.

Zadanie grupy:

1. Przygotować wykonanie pieśni (śpiew zespołowy – całość lub fragment).
2. Krótko (1–2 zdania) wyjaśnić, w jaki sposób ta pieśń nawiązuje do wolności.

Kryteria oceny (dostosowane do wieku uczniów):

- zaangażowanie grupy
- poprawność muzyczna
- współpraca
- zrozumienie tematu wolności

(Można przyznać symboliczne nagrody lub wyróżnienia, np. „Najlepsza interpretacja”, „Największe zaangażowanie”)

4. Podsumowanie lekcji (ok. 10 minut)

- Krótka refleksja:
 - Czego nauczyliśmy się o wolności dzięki muzyce?
- Uczniowie kończą zdanie:
 - „Dla mnie wolność w muzyce oznacza...”

Cele lekcji.

uczeń:

- rozumie znaczenie wolności w kontekście historycznym i kulturowym,
- dostrzega rolę muzyki w kształtowaniu tożsamości narodowej,
- rozwija umiejętności muzyczne i społeczne,
- uczy się świadomego i emocjonalnego odbioru muzyki.

Gotowy tekst utworu, który można wykorzystać na zajęciach:

Chłopcy z Placu Broni - Kocham wolności

Tak niewiele żądam
Tak niewiele pragnę
Tak niewiele widziałem
Tak niewiele zobaczę

Tak niewiele myślę
Tak niewiele znaczę
Tak niewiele słyszałem
Tak niewiele potrafię

Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem
Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem

Tak niewiele miałem
Tak niewiele mam
Mogę stracić wszystko
Mogę zostać sam

Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem
Wolność kocham i rozumiem
Wolności...

Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem
Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem

Tak niewiele miałem
Tak niewiele mam
Mogę rzucić wszystko
Mogę zostać sam

Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem
Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem

Wolność kocham i rozumiem
Wolności oddać nie umiem
Wolność kocham i rozumiem
Wolności...

Zapiszcie zasady czytelnie i przygotujcie prostą formę graficzną. Przedstawcie efekty pracy na forum klasy.

Przykładowe zasady:

Szanuję wolność i prawa innych ludzi.

Biorę odpowiedzialność za swoje słowa i czyny.

Korzystam z wolności zgodnie z zasadami i prawem.

Nie nadużywam wolności kosztem innych osób.

Reaguję, gdy wolność człowieka jest łamana.

Efekt końcowy:

Klasowy plakat / oś myśli pt. „Wolność – prawo i odpowiedzialność” zawieszony w sali lekcyjnej.

Kryteria oceniania:

Zgodność z tematem lekcji,

zrozumiałość i prostota zasad,

aktywność i współpraca w grupie,
estetyka wykonania.

Dodatkowe plany zajęć.

A) Bajkoterapia

Temat: Co to znaczy być wolnym.

Klasa: 4-6

Cele lekcji:

Uczeń:

- Dostrzega konsekwencje swoich decyzji.
- Potrafi odróżnić wolność od samowoli.
- Rozumie, że wolność łączy się z odpowiedzialnością.

Metoda pracy:

- Bajkoterapia

Przebieg zajęć:

Przeczytanie bajki o wolności.

(Propozycja)

Kolorowy ptaszek

W małym lesie mieszkał piękny kolorowy ptaszek. Każdego ranka budził się ze śpiewem i fruwał wysoko ponad drzewami. Pewnego dnia do lasu przyszedł człowiek i pomyślał: -cóż

za piękny okaz! Zabiorę go ze sobą, aby móc już zawsze podziwiać jego piękno i śpiew. Złapał ptaszka i wsadził go do klatki. Klatka była błyszcząca, a w środku niej najpyszniejsze smakołyki i woda. Nic ptaszekowi nie brakowało. Zaś ptaszek nie śpiewał. Człowiek pytał - dlaczego milczysz piękny ptaszku? Przecież masz wszystko. Czego jeszcze pragniesz? - a ptaszek smutno odpowiedział - wszystko mam prócz wolności. Człowiek zrozumiał. Otworzył klatkę i powiedział -leć. Ptaszek wyleciał, zakręcił kółko nad głową człowieka i w podzięcie za wolność zaśpiewał najpiękniej jak potrafił.

Pytania do uczniów:

- Dlaczego ptaszek nie śpiewał?
- Co znaczy być wolnym?
- Czy człowiek zawsze może robić wszystko co chce?

B) Wieczór poetycki:

Temat: Drogi polskiej wolności.

Klasa: 7-8

Cele:

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, czym była wolność dla Polaków.
- interpretować utwór poetycki.
- odczytać emocje i wartości zawarte w poezji.
- dostrzec związek między pojęciem wolności a odpowiedzialnością za Ojczyznę.
- docenić znaczenie pamięci historycznej.

Wiersz poglądowy autorstwa Adama Mickiewicza⁹:

⁹ A. Mickiewicz. "Reduta Ordona". 1828 r.

Reduta Ordon

Nam strzelać nie kazano. - Wstąpiłem na działo
I spojrziałem na pole; dwieście armat grzmiało.
Artyleryi ruskiej ciągną się szeregi,
Prosto, długo, daleko, jako morza brzegi;
I widziałem ich wodza: przybiegł, mieczem skinął
I jak ptak jedno skrzydło wojska swego zwinął;
Wylewa się spod skrzydła ściśniona piechota
Długą czarną kolumną, jako lawa błota,
Nasypana iskrami bagnetów. Jak sępy
Czarne chorągwie na śmierć prowadzą zastępy.

Przeciw nim sterczy biała, wąska, zaostrzona,
Jak głaz bodzący morze, reduta Ordon.
Sześć tylko miała armat; wciąż dymią i świecą;
I nie tyle prędkich słów gniewne usta miecą,
Nie tyle przejdzie uczuć przez duszę w rozpacz,
Ile z tych dział leciało bomb, kul i kartaczy.
Patrz, tam granat w sam środek kolumny się nurza,
Jak w fale bryła lawy, pułk dymem zachmurza;
Pęka wśród dymu granat, szyk pod niebo leci
I ogromna łysina wśród kolumny świeci.

Tam kula, lecąc, z dala grozi, szumi, wyje.
Ryczy jak byk przed bitwą, miota się, grunt ryje; -

Już dopadła; jak boa wśród kolumn się zwija,
Pali pierś, rwie zębem, oddechem zabija.
Najstraszniejszej nie widać, lecz słycać po dźwięku,
Po waleniu się trupów, po ranionych jęku:
Gdy kolumnę od końca do końca przewierci,
Jak gdyby środkiem wojska przeszedł anioł śmierci.

Gdzież jest król, co na rzezie tłumy te wyprawia?
Czy dzieli ich odwagę, czy pierś sam nadstawia?
Nie, on siedzi o pięćset mil na swej stolicy,
Król wielki, samowładnik świata połowicy;
Zmarszczył brwi, - i tysiące kibitek wnet leci;
Podpisał, - tysiąc matek oplakuje dzieci;
Skinął, - padają knuty od Niemna do Chiwy.
Mocarzu, jak Bóg silny, jak szatan złośliwy,
Gdy Turków za Bałkanem twoje straszą spiże,
Gdy poselstwo paryskie twoje stopy liże, -
Warszawa jedna twojej mocy się urąga,
Podnosi na cię rękę i koronę ściąga,
Koronę Kazimierzów, Chrobrych z twojej głowy,
Boś ją ukradł i skrwawił, synu Wasilowy!

Car dziwi się - ze strachu. drżą Petersburczany,
Car gniewa się - ze strachu mrą jego dworzany;
Ale sypią się wojska, których Bóg i wiara

Jest Car. - Car gniewny: umrzem, rozweselim Cara.

Posłany wódz kaukaski z siłami pół-świata,

Wierny, czynny i sprawny - jak knut w ręku kata.

Ura! ура! Patrz, blisko reduty, już w rowy

Wala się, na faszynę kładąc swe tułowy;

Już czernią się na białych palisadach wałów.

Jeszcze reduta w środku, jasna od wystrzałów,

Czerwieni się nad czernią: jak w środek mrowiaka

Wrzucony motyl błyska, - mrowie go naciska, -

Zgasł - tak zgasła reduta. Czyż ostatnie działo

Strącone z łoża w piasku paszczę zagrzebało?

Czy zapął krwią ostatni bombardyer zalał?

Zgasnął ogień. - Już Moskał roгатki wywalał.

Gdzież ręczna broń? - Ach, dzisiaj pracowała więcej

Niż na wszystkich przeglądach za władzy książęcej;

Zgadłem, dlaczego milczy, - bo nieraz widziałem

Garstkę naszych walczącą z Moskali nawałem.

Gdy godzinę wołano dwa słowa: pal, nabij;

Gdy oddechy dym tłumi, trud ramiona słabi;

A wciąż grzmi rozkaz wodzów, wre żołnierza czynność;

Na koniec bez rozkazu pełnią swą powinność,

Na koniec bez rozwagi, bez czucia, pamięci,

Żołnierz jako młyn palny nabija - grzmi - kręci

Broń od oka do nogi, od nogi na oko:
Aż ręka w ładownicy długo i głęboko
Szukała, nie znalazła - i żołnierz pobladnął,
Nie znalazłszy ładunku, już bronią nie władnął;
I uczuł, że go pali strzelba rozogniona;
Upuścił ją i upadł; - nim dobiją, skona.
Takem myślał, - a w szaniec nieprzyjaciół kupa
Już łązła, jak robactwo na świeżego trupa.

Pociemniało mi w oczach - a gdym łzy ocierał,
Słyszałem, że coś do mnie mówił mój Jenerał.
On przez lunetę wspartą na moim ramieniu
Długo na szturm i szaniec poglądał w milczeniu.
Na koniec rzekł; "Stracona" . - Spod lunety jego
Wymknęło się łez kilka, - rzekł do mnie: "Kolego,
Wzrok młody od szkieł lepszy; patrzaj, tam na wale,
Znasz Ordoną, czy widzisz, gdzie jest?" - "Jenerale,
Czy go znam? - Tam stał zawsze, to działa kierował.
Nie widzę - znajdę - dojrzę! - wśród dymu się schował:
Lecz wśród najgęstszych kłębow dymu ileż razy
Widziałem rękę jego, dającą rozkazy. -
Widzę go znowu, - widzę rękę - błyskawicę,
Wywija, grozi wrogom, trzyma palną świecę,
Biorą go - zginął - o nie, - skoczył w dół, - do lochów!"
"Dobrze - rzecze Jenerał - nie odda im prochów".

Tu blask - dym - chwila cicho - i huk jak stu gromów.
Zaćmiło się powietrze od ziemi wylomów,
Harmaty podskoczyły i jak wystrzelone
Toczyły się na kołach - lonty zapalone
Nie trafiły do swoich panew. I dym wionął
Prosto ku nam; i w gęstej chmurze nas ochłonał.
I nie było nic widać prócz granatów blasku,
I powoli dym rzedniał, opadał deszcz piasku.
Spojrzałem na redutę; - wały, palisady,
Działa i naszych garstka, i wrogów gromady;
Wszystko jako sen znikło. - Tylko czarna bryła
Ziemi niekształtnej leży - rozjemcza mogiła.
Tam i ci, co bronili, -i ci, co się wdarli,
Pierwszy raz pokój szczerzy i wieczny zawarli.
Choćby cesarz Moskałom kazał wstać, już dusza
Moskiewska. tam raz pierwszy, cesarza nie słusza.
Tam zagrzebane tylu set ciała, imiona:
Dusze gdzie? nie wiem; lecz wiem, gdzie dusza Ordona.
On będzie Patron szaińców! - Bo dzieło zniszczenia
W dobrej sprawie jest święte, Jak dzieło tworzenia;
Bóg wyrzekł słowo **stań się**, Bóg i **zgiń** wyrzecze.
Kiedy od ludzi wiara i wolność uciecze,
Kiedy ziemię despotyzm i duma szalona

Obleją, jak Moskale redutę Ordona -

Karząc plemię zwycięzców zbrodniami zatrute,

Bóg wysadzi tę ziemię, jak on swą redutę.

C) Wieczór filmowy.

Temat: Wolność okiem kamery.

Klasa: szkoła średnia

Cele:

Uczeń potrafi:

- rozpoznać różne aspekty wolności,
- odnieść treść filmu do własnego życia,
- analizować postawy bohaterów w kontekście wolności i odpowiedzialności,
- interpretować symbole i przekazy,
- formułować refleksje na temat wolności.

Propozycje:

- G. Battiato. "Karol. Człowiek, który został papieżem". 2005 r.
- F. Darabont. "Skazani na Schawschank". 1994 r.
- P. Weir. "Stowarzyszenie umarłych poetów". 1989 r.
- L. Wachowski, L. Wachowski. "Matrix". 1999 r.

D) Konkurs fotograficzny:

Temat: Jak widzę wolność?

Klasa: 7-8

Cele:

Uczeń potrafi:

- Dostrzegać piękno wolności w codziennym życiu,
- Opisywać wolność za pomocą zdjęć,
- Docenić piękno świata.

Regulamin konkursu fotograficznego:

“Jak widzę wolność?”

1. Organizator

Organizatorem konkursu fotograficznego “Jak widzę wolność?” jest (nazwa szkoły/institucji), zwany dalej Organizatorem.

2. Cel konkursu

1. Celem konkursu jest:

- a. rozwijanie wrażliwości artystycznej młodzieży,
- b. popularyzacja fotografii jako formy wyrazu artystycznego,
- c. dostrzeganie piękna wolności w codziennym życiu,
- d. Docenienie piękno świata,
- e. promocja talentów fotograficznych wśród licealistów.

3. Uczestnicy

1. Konkurs skierowany jest do uczniów szkoły podstawowej, klas 7, 8
2. Udział w konkursie jest bezpłatny.
3. Każdy uczestnik może zgłosić maksymalnie jedną fotografię.

4. Temat konkursu

1. Tematem konkursu jest: “jak widzę wolność”.
2. Fotografie powinny nawiązywać do tematu konkursu i być wykonane samodzielnie przez uczestnika.

5. Warunki techniczne

1. Zdjęcia mogą być wykonane dowolnym sprzętem fotograficznym (aparat, telefon).
2. Fotografie muszą być zapisane w formacie JPEG lub PNG.
3. Minimalna rozdzielczość zdjęcia: np. 3000 × 2000 px.
4. Dopuszcza się podstawową obróbkę graficzną (korekta jasności, kontrastu, kadru), zabrania się fotomontażu.
5. Prace muszą być oryginalne i nie mogą naruszać praw osób trzecich.

6. Zgłoszenia

1. Prace konkursowe należy przesłać do dnia
 - a. drogą elektroniczną na adres e-mail
2. Do zgłoszenia należy dołączyć:
 - a. imię i nazwisko autora,
 - b. nazwę szkoły i klasę,
 - c. tytuł fotografii,
 - d. zgodę rodzica/opiekuna prawnego (w przypadku osób niepełnoletnich).

7. Komisja konkursowa

1. Oceny prac dokona Komisja Konkursowa powołana przez Organizatora.
2. Prace będą oceniane według następujących kryteriów:
 - a. zgodność z tematem,
 - b. oryginalność i pomysłowość,
 - c. walory artystyczne,
 - d. jakość techniczna zdjęcia.
3. Decyzje Komisji są ostateczne i nie podlegają odwołaniu.

8. Nagrody

1. Organizator przewiduje przyznanie nagród za:
 - a. I, II i III miejsce,
 - b. Wyróżnienia.
2. Rodzaj nagród zostanie ogłoszony na stronie Organizatora.
3. Wyniki konkursu zostaną ogłoszone dnia

9. Prawa autorskie

1. Uczestnik oświadcza, że jest autorem zgłoszonej pracy.
2. Uczestnik wyraża zgodę na nieodpłatne wykorzystanie fotografii przez Organizatora w celach promocyjnych i edukacyjnych, z podaniem imienia i nazwiska autora.

10. Postanowienia końcowe

1. Udział w konkursie oznacza akceptację niniejszego regulaminu.
2. Organizator zastrzega sobie prawo do zmian w regulaminie z ważnych przyczyn.
3. W sprawach nieuregulowanych niniejszym regulaminem decyduje Organizator.

Plan debaty uczniowskiej:

Temat: *Prawdziwa wolność – jak ją budować?*

Poziom: klasy 7–8

Czas trwania: 45–90 minut (w zależności od wariantu)

Forma: debata moderowana

Cele szczegółowe,

uczeń:

- wyjaśnia pojęcie wolności w wymiarze osobistym, społecznym i moralnym,
- odróżnia wolność od samowoli,
- wskazuje przykłady ograniczeń wolności wynikających z norm społecznych, prawa i odpowiedzialności,
- rozpoznaje czynniki, które sprzyjają lub zagrażają prawdziwej wolności (np. presja grupy, uzależnienia, brak wiedzy).
- słucha innych z szacunkiem i reaguje na ich wypowiedzi,
- prowadzi dialog i kulturalną dyskusję, przestrzegając ustalonych zasad,
- współpracuje w grupie, przygotowując argumenty i wnioski.

2. Pytanie przewodnie debaty

Czy prawdziwa wolność polega na robieniu tego, co chcemy, czy na dokonywaniu odpowiedzialnych wyborów?

3. Przygotowanie do debaty (dla nauczyciela)

- podział klasy na grupy:
 - Grupa A – „Wolność to brak ograniczeń”
 - Grupa B – „Wolność wymaga zasad i odpowiedzialności”
 - Moderator (1–2 uczniów)
 - Obserwatorzy/komentatorzy (jeśli klasa jest liczna)

- przypomnienie zasad debaty:
 - nie przerywamy,
 - odnosimy się do argumentów, nie do osób,
 - mówimy krótko i na temat.

4. Przebieg debaty

Etap 1 – Wprowadzenie (5–10 min)

- nauczyciel wprowadza temat,
- krótkie ćwiczenie: „Z czym kojarzy mi się wolność?” (burza mózgów).

Etap 2 – Przygotowanie argumentów (10–15 min)

- praca w grupach:
 - uczniowie przygotowują 3–5 argumentów,
 - zapisują przykłady (szkoła, dom, Internet, relacje).

Etap 3 – Debata właściwa (20–30 min)

1. Otwarcie debaty – moderator
2. Wystąpienia grup (po 2–3 min)
3. Dyskusja
4. Głos publiczności/obserwatorów
5. Podsumowanie argumentów

Etap 4 – Podsumowanie i refleksja (10–15 min)

- wspólne wyciąganie wniosków:
 - Czym jest prawdziwa wolność?
 - Jak możemy ją budować na co dzień?
- refleksja indywidualna (ustna lub pisemna):
 - „Jedna myśl, która została ze mną po debacie”.

5. Przykładowe pytania do debaty

- Czy wolność zawsze musi mieć granice?
- Czy odpowiedzialność ogranicza wolność, czy ją wzmacnia?
- Czy media społecznościowe dają nam wolność?
- Jak presja rówieśnicza wpływa na nasze decyzje?